

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน
เมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้ว

Tourism Development for Participation Learning in Organic Farm at
12 Sub-community of Ban Klong Jan Sa Kaeo Province

ผมหอม เชิดโกทา¹ สุวารีย์ ศรีปุณณะ² ประภาพร ชูลีลัง³

Pomhom cheardgotha, Suwaree Sripoona, Prapaporn Chulilung

บทคัดย่อ (Abstract)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจานจังหวัดสระแก้ว 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม 2) เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม 3) เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม รูปแบบการวิจัยและพัฒนา(R&D) ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิธีการเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณและเชิงปฏิบัติการ เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 30 คน ประกอบด้วย ประธาน ผู้นำชุมชน ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ตัวแทนผู้ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ จำนวน 30 คน และตัวแทนจากหน่วยงานเทศบาลเมืองสระแก้ว เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ประเด็นการประชุมแบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกการปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พบว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจำนวน 6 คน เพื่อทำหน้าที่ร่วมกันวางแผน ควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม โดยแบ่งโครงสร้างกลุ่มตามหน้าที่ ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เภรณญิก เลขานุการ และผู้ประสานงาน 2) ผล

Received: 2021-04-28 Revised: 2021-06-02 Accepted: 2021-06-08

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ Doctor of Philosophy Program in Environmental Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under The Royal Patronage.

Corresponding Author e-mail: pomhom07@gmail.com

² หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ Doctor of Philosophy Program in Environmental Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under The Royal Patronage

³ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ Doctor of Philosophy Program in Environmental Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under The Royal Patronage

การวิเคราะห์ความต้องการจัดการท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ พบว่า ชุมชนมีความต้องการจัดการท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.32 3) การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ได้พัฒนาให้มีฐานการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ 5 ฐาน ได้แก่ ฐานกล้วยเบิกนำ ฐานฟักข้าวชะลอวัย ฐานมะนาวอายุวัฒนะ ฐานดอกไม้ไล่แมลงและฐานปฏิบัติการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยมีเจ้าของสวนเป็นวิทยากรให้ความรู้ประจำฐาน และจัดให้มีเส้นทางท่องเที่ยวเดินทำรอบสวนเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าระยะทาง 1,000 เมตร รวมทั้งมีใบความรู้เป็นสื่อให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ มีป้ายแสดงตำแหน่งฐานเรียนรู้และป้ายบอกเส้นทาง

คำสำคัญ (Keywords): การพัฒนาการท่องเที่ยว; ชุมชน; การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์

Abstract

The objective of this research is to develop tourism management for participation learning of organic farm at 12 Sub-community of Ban Klong Jan, Sa Kaeo province 1) To study the management of organic farming groups with participation 2) To study the need of the development of tourism management for learning organic farm with participation 3) To develop the tourism management for learning organic farming with participation. This research was research and development (R&D) using mixed method including qualitative, quantitative and operation methods. The 30 samples were selected by purposive sampling as key informants from chairman, community leader, representative of organic farming group members, representative of organic product processing entrepreneurs and representative of Sa Kaeo Municipality. Data were collected by interviewing, questionnaires, meeting issues with participation and operation record form then were analyzed by content analysis and statistics of percentage, mean and standard deviation. The results of the research found that 1) the results of the study of the management of the organic farming group revealed that the organic farming group has set up a 6 executive committee to work together for planning, controlling and monitoring the performance of the group by divided the group structure by function. It consists of the president, vice president, treasurer, secretary and coordinator. 2) The results of analysis of the need of the development of tourism management for learning organic farm found that there have a need to manage tourism of learning organic farm in overall was a high level with a mean is 4.15 and a standard deviation is 0.32 3) The development of tourism management for learning organic farm with participation through created 5 organic farming learning bases, including, the Berk Nam banana base, the gac slow-aging base, the lime longevity base, the insect repellent flower base and the organic

farming learning base with the owner of the garden as a lecturer. Moreover, there provide a walking path around the garden in a rectangle distance of 1,000 meters, including a knowledge sheet for tourists learning. At last, there are the signs which indicated the learning base and directions.

Keywords: The Tourism Development; Community; Organic Farm Learning

บทนำ (Introduction)

ในประเทศไทย ถือได้ว่าเริ่มมีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปแบบและเป็นระบบมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว และเพิ่มรูปแบบทางการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดปี และเพื่อเพิ่มการกระจายตัวไปทั่วภูมิภาค การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติโดยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์และตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและการรักษาสีเขียวตลอดให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่มีการทำลาย ดังนั้นทุกคนควรคำนึงถึงความสำคัญที่จะช่วยรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนไม่ให้เสื่อมโทรมเนื่องจากมีความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวประเทศไทย ถือได้ว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม พร้อมทั้งมีความหลากหลายในการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีภูมิปัญญาทางการเกษตร มีชื่อเสียงทางด้านไม้ผล ข้าว การประมง และกิจกรรมปศุสัตว์ที่ก้าวหน้ามาแต่โบราณ ความหลากหลายดังกล่าว จะเป็นสิ่งดึงดูดใจและนำความประทับใจมาสู่นักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมกับเกษตรกร สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วิถีชีวิต การเกษตรที่ผสมผสานกิจกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีตลอดจนการศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านกระบวนการประกอบอาชีพอย่างใกล้ชิด และยังเพิ่มการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ชัดเจนนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินการกำหนดตัวชี้วัดและกำหนดมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับแก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนรวมทั้งกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการ คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นไปตามระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่กำหนดไว้ต่อไป (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการเน้นการพักผ่อนเป็นการหาประสบการณ์ใหม่ๆ หรือเรียกว่าการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ (Education Turin) สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมการเรียนรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ จึงได้ทั้งความเพลิดเพลินและการได้รับความรู้จากแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จหรือเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการประกอบ

การในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบของการดำรงชีวิตและเป็นต้นแบบที่เชิงสร้างสรรค์ของสังคม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้กลุ่มจังหวัดควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เพื่อฉกฉวยโอกาสที่เข้ามาให้ได้รับประโยชน์สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม (ราณี อธิชัยกุล, 2558) โดยองค์ความรู้ที่ประเทศไทยต้องการ คือ องค์ความรู้และการพัฒนาด้านการท่องเที่ยววิถีเกษตรที่มุ่งเน้นให้ 1) นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน 2) กลุ่มเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เกษตรตลอดจนชุมชนท้องถิ่น ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง 3) แนวทางป้องกันผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางการเกษตร และวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 4) การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนในรูปแบบธุรกิจขนาดเล็กภายในครอบครัวหรือจัดการร่วมกันกับชุมชน โดยการจัดให้มีสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลผลิตของชุมชนสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและหรือพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเพื่อร่วมกันประกอบธุรกิจเป็นระบบเศรษฐกิจฐานราก เน้นการจัดการทุนและทรัพยากรของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากอดีตจนถึงปัจจุบันภาคการเกษตรไทย ประสบปัญหา ราคาผลผลิตที่ขาดเสถียรภาพ การใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เหมาะสม ความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรที่ อยู่ระดับสูง ถึงแม้รัฐบาลจะมีการช่วยเหลือ แต่เป็นการ ช่วยเหลือในระยะสั้นและเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) เพื่อจะให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ระบบการผลิต ปัจจัยการผลิต ปัญหา หนี้สิน และที่ดินทำกินของเกษตรกร การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร และการผลิตสินค้าคุณภาพสูง เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์ เพื่อขยับสินค้าจากตลาดล่าง และ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559) ซึ่งสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย มีพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 235,523.35 ไร่ ในปี พ.ศ. 2557 เป็น 284,918.44 ไร่ ในปี พ.ศ. 2558 (เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.97) โดยแบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 168,310.45 ไร่ พืชไร่ 43,842.57 ไร่ ผัก 3,161.19 ไร่ ผลไม้ 14,260.50 ไร่ ชา/กาแฟ 10,286.71 ไร่ ผัก/ผลไม้ผสมผสาน 37,415.87 ไร่ และพืชอื่นๆ 7,641.16 ไร่ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2559) แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีเป้าหมายในการขยายตัว เชิงพื้นที่ ทำให้จำนวนเกษตรกรอินทรีย์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม ควรมีการส่งเสริมและยกระดับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรให้มีความแข็งแรงและพึ่งตนเองได้ในการรองรับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน เช่น สามพรานโมเดลที่ก่อตัว

เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นโมเดล ธุรกิจที่ยั่งยืนบนพื้นฐานความเป็นธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนโดยมูลนิธิสังคมสุขใจ ด้วยทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สามพราน โมเดลสนับสนุนให้เกษตรกรในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดราชบุรี โดยสามพรานโมเดลเป็นรูปแบบการทำเกษตร อินทรีย์ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงกันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่ให้ความสำคัญตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การผลิต การเก็บเกี่ยว การขนส่ง และแปรรูปจนถึงตลาด อีกทั้ง เป็นรูปแบบความร่วมมือระหว่างเอกชนกับภาครัฐ ที่เข้ามาสนับสนุนและพัฒนากิจการเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบกลุ่ม โดยเกษตรกรมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ/ดำเนินงาน ร่วมรักษา ผลประโยชน์ ร่วมประเมิณผล โดยเกษตรกรมีส่วนร่วม กันในการประชุมและมีเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสังคมสุขใจ เป็นพี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษา ส่งผลให้เป็นการทำ เกษตรอินทรีย์ที่เข้มแข็ง และปัจจุบันสามารถขยายเครือข่ายการทำเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบกลุ่มที่มีการเชื่อมโยงกันในพื้นที่ใกล้เคียง จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพราน โมเดล รวมถึงศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูล ด้านเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้นำกลุ่ม ที่ทำให้ทราบถึง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในสามพรานโมเดล ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ในการสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อน การทำเกษตรอินทรีย์ของสามพรานโมเดล และสามารถ ขยายผลการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ต่อไป(กิตติคุณ แสงนิลและสันติธร ฐิริภักดี, 2561)

จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดที่อยู่ในกลุ่มจังหวัดชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีคือ บ้านใหม่ไทยพัฒนาและชุมชนบ้านทับทิมสยาม สืบค้นจากเว็บไซต์ (<https://www.cdd.go.th>) ดังเช่นชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจาน ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มและมีผลผลิตจำหน่ายทั้งในท้องถิ่นและส่งเข้าสู่ตลาดสีเขียวในต่างจังหวัดมานานกว่า 5 ปีแล้วและได้รับการรวมผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานเป็นตัวอย่างตามเกณฑ์เกษตรอินทรีย์และมีกลุ่มคนจากหน่วยงานต่างๆ และนักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องและได้สะท้อนความเห็นว่าการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรอินทรีย์เป็นตัวอย่างที่ดีที่คนส่วนใหญ่ในสังคมควรได้เรียนรู้และนำไปเป็นแบบอย่างเพื่อการผลิตเกษตรอินทรีย์ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจานช่วยเหลือสังคมให้กว้างขวางต่อไป กลุ่มเกษตรอินทรีย์ได้รับการยกย่องจากสำนักงานเทศบาลเมืองสระแก้วให้เป็นต้นแบบของการผลิตเกษตรอินทรีย์ระดับกลุ่ม ดังนั้น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจานซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรที่เข้มแข็งมีความต้องการให้ยกระดับพื้นที่เกษตรอินทรีย์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลเมืองสระแก้วให้การสนับสนุนควรได้รับการเผยแพร่ขยายผล โดยการสนับสนุนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว (สัมภาษณ์:สถาพร สว่างอารมณ์, 2563) พัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดในภาคตะวันออก โดยให้มีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจาน

ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่สามารถนำผลการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์จากการท่องเที่ยว ไปใช้ในการพัฒนาชีวิตให้ปลอดภัย และเศรษฐกิจมั่นคงและพัฒนาเศรษฐกิจสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. **รูปแบบการวิจัย** รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied research) ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสม (Mixed method) โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นหลักและใช้วิธีการเชิงปริมาณเสริม โดยมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

2. กลุ่มตัวอย่าง ในการจัดประชุมที่เทศบาลเมืองสระแก้ว ประกอบไปด้วย

2.1 กลุ่มตัวอย่างในการประชุมจัดทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ชุมชนเมืองย่อยที่ 12 บ้านคลองจานจังหวัดสระแก้ว วางแผนพัฒนา โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคจัดประชุม 2 ครั้ง เพื่อค้นหาแนวทางและจัดทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ที่มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ กำหนดโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาชุดความรู้และฐานการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ด้านการเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตรอินทรีย์ ด้านการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวผู้ร่วมประชุม ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกรรมการและตัวแทนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ตัวแทนผู้ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ จำนวน 26 คน และตัวแทนจากหน่วยงานเทศบาลเมืองสระแก้ว จำนวน 4 คน รวม 30 คน โดยการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว โดยการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว 2 ครั้ง ครั้งละ 30 คน ครั้งที่ 1 อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างชุดความรู้เกษตรอินทรีย์และพัฒนาฐาน

การเรียนรู้ ครั้งที่ 2 อบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตรอินทรีย์ พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ และหลังจากนั้นจึงร่วมกันปฏิบัติการพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่องใช้เวลา 1 เดือน มีผู้เข้าร่วมปฏิบัติการอย่างน้อย 30 คน ในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มเกษตรอินทรีย์และสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนที่สนใจมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์เพื่อการเรียนรู้ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์โดยชุมชน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) และใช้ประเด็นคำถามในการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตสภาพจริง ประกอบการสัมภาษณ์ พร้อมแบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จัดหมวดหมู่เนื้อหาและนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ แบบแผนการทำเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปเกษตรอินทรีย์

3.1.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสร้างแบบสอบถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3.1.2 ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประเมินแบบสอบถามด้านเนื้อหา ความตรง (Validity) เชิงเนื้อหา ของแบบสอบถาม และแบบตรวจสอบรายการด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยหลักการแล้วข้อคำถามใด ได้ค่า IOC ≥ 0.5 (มากกว่าหรือเท่ากับศูนย์จุดห้า) หมายความว่า คำถามข้อนั้นจะวัดได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์, 2547, น. 146) ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดให้มีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านทำการตรวจสอบ พบว่า คะแนนของข้อคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC ≥ 0.6 จึงสามารถนำไปใช้ได้

3.2 แบบประเมินศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

3.2.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสร้างแบบประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3.2.2 สร้างและนำแบบประเมินศักยภาพและความต้องการที่สร้างขึ้น ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา ความตรง เชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของข้อความและความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามและวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง การคัดเลือกข้อคำถาม ผู้วิจัยได้พิจารณาข้อคำถามที่มีค่า

ดัชนีความสอดคล้อง มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป โดยข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC $\geq$ 0.6 จึงสามารถนำไปใช้ได้

3.3 ประเด็นคำถามในการจัดประชุม ผู้วิจัยได้จัดประชุมร่วมกับชุมชน (Community meetings) การมีส่วนร่วมหลายมิติ 1) ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา 2) ร่วมวางแผน 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมรับผลประโยชน์/ร่วมรับผิดชอบ และ 5) ร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัยและผลการพัฒนาจากการดำเนินการ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

3.4 แบบบันทึกการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ แบบบันทึกการปฏิบัติการพัฒนาองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวและ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied research) ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสม (Mixed method) โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นหลักและใช้วิธีการเชิงปริมาณเสริม โดยการศึกษาจากเอกสาร บทสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินทั้งแบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง

4.2 ในการวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนา การหาประสิทธิภาพและผลการใช้รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมหลังการหยุดใช้สารพาราควอตและไกลโฟเสทของแหล่งเกษตรกรรมในเขตกิจกรรมพิเศษของอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาค่าต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1 วิเคราะห์ข้อความคำตอบ วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ในรูปของค่าเฉลี่ย ร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูลพื้นฐาน

4.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

5.1 สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

5.1.1 การคำนวณค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้สูตรการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ (Item-Objective Congruence: IOC)

5.1.2 การหาการคำนวณค่าความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค และวิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน โดยใช้แบบสอบถามทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเดียวกันกับการวิจัยนี้ (Carmines & Zeller, 1979)

5.2 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ร้อยละ (percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ด้วยความถี่และค่าร้อยละ

5.2.2 สอบถามความต้องการจัดการท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ต่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แบ่งเกณฑ์การแปลผลเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุดโดยแปลความหมายตามเกณฑ์ในการประเมินระดับความพึงพอใจ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535 อ้างถึงใน วิมลพรรณ อาภาเวชและ ฉันทนา ปาปัดถา, 2554)

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ผลการศึกษาศาภาพการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พบว่า การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจากสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ร่วมกันวางแผน การควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม โดยแบ่งตามโครงสร้างกลุ่มตามหน้าที่โดยมีประธานกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบหลักและมีทีมผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 5 คน ประกอบด้วยรายชื่อดังนี้ ประธานกลุ่ม ได้แก่ นายสถาพร สว่างอารมณ์ รองประธานและเหรัญญิก ได้แก่ นายปรกรณ์ แก้วชูพันธ์ เลขานุการ ได้แก่ นางนาคยา หาญคำ ผู้ประสานงาน ได้แก่ นายบรรพจน์ ธาดาและนางสาวรัตติยา ลีลับ ช่อมบำรุง ได้แก่ นายธีรศักดิ์ สุขบรรเทิง รูปแบบบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับกลุ่มตามหน้าที่ของการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เพื่อช่วยกันอำนวยความสะดวกกับสมาชิกกลุ่มชาวสวนในการดูแลรักษากฎระเบียบดังต่อไปนี้ (สัมภาษณ์นายสถาพร สว่างอารมณ์ ประธานกลุ่มเกษตรอินทรีย์)

การทำเกษตรในยุคอดีตโดยการสัมภาษณ์ นายเนียน สว่างอารมณ์ ประธานกลุ่มคนเก่าได้กล่าวว่า เมื่อปี พ.ศ. 2501 การทำเกษตรเริ่มต้นมีกลุ่มเกษตรทำเรื่องไปขอพื้นที่ จำนวน 5 ไร่ ซึ่งได้รับจัดสรรจากเทศบาลเมืองสระแก้ว โดยนายกเทศมนตรี นายหลุยส์ สุขกุล ได้อนุมัติให้จัดสรรที่ดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุมาพักผ่อนได้มีอากาศบริสุทธิ์หายใจทำให้ผู้สูงอายุมาพบปะกัน เมื่อในอดีตนั้นพื้นที่นี้เป็นป่าโปร่งไม่มีต้นไม้ใหญ่ นายเนียน สว่างอารมณ์ ได้ปรึกษากับนายไพรัตน์ ฌัชปราชญ์ ซึ่งเป็นประธานชุมชนเมื่อในอดีต และมีเครื่องจักรหนักนำมาปรับพื้นที่จำนวน 5 ไร่ ซึ่งเป็นที่รกร้างจึงต้องการปรับพื้นที่นี้เป็นชมรมผู้สูงอายุ โดยนายกเทศมนตรีพัฒนาพื้นที่นี้เป็นเกษตรเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พบปะกันหลังจากปรับพื้นที่แล้วมีคนให้ความสนใจเป็นจำนวนมากเข้ามาของจองพื้นที่ ดังนั้นที่จำนวน 5 ไร่ จึงไม่เพียงพอและมีโครงการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โครงการ SMLเข้ามานายกเทศมนตรี นายหลุยส์ สุขกุล จึงร่วมมือกันกับหน่วยงานทหาร ให้เครื่องจักรของทหารมาปรับพื้นที่อีกจำนวน 26 ไร่ คนในชุมชนมาช่วยกันมาเก็บไม้เผาและจับจองพื้นที่คนเก่าเข้ามาช่วยเก็บ โดยมีพรรคคนเข้ามาช่วยงาน หลังจากปรับพื้นที่เสร็จแล้วประธานชุมชนคือ นายไพรัตน์ ฌัชปราชญ์และ นายเนียน สว่างอารมณ์ มีการปรึกษากันเพื่อจัดแบ่งแปลงพื้นที่ให้กับเกษตรกรมีการจัดจัดแบ่งแปลงเกษตรออกเป็นแปลงละ 50 ตารางวา มีโครงการของท่านนายกเทศมนตรีเข้ามาทำระบบน้ำตั้งแท้งค์เก็บน้ำและมีเงินเหลือ จึงนำมา

เดินทางมีคนในชุมชนช่วยกันเดินทางทั้งส่วนเดินทางกันเองผู้สูงอายุจะมีความสุขมากเมื่องานเสร็จก็จะมาทานข้าวร่วมกัน

2. ผลการประเมินศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

2.1 ความต้องการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้ว พบว่า ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน มีความต้องการพัฒนาสวนเกษตรอินทรีย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ปรากฏว่า ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้วมีความต้องการจัดการท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .318 เมื่อตรวจสอบรายข้อพบว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์มีความต้องการจัดการท่องเที่ยวแยกเป็นรายด้านดังนี้

ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การบริหารจัดการองค์กรและแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 4.30 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .466 รองลงมา การจัดการของเสียในชุมชนอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ย 4.23 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.504 ที่รายการน้อยที่สุด การบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ย 4.00 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.947

ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านระบบประปา ไฟฟ้า มีค่าเฉลี่ย 4.30 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .466 รองลงมา เส้นทางเดินเข้าถึงพื้นที่เกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ย 4.27 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.521 ที่รายการน้อยที่สุด ด้านของบุคลากรในการรับรองนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 4.07 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.785

ด้านการบริการนักท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ สถานที่สำหรับให้บริการผู้สูงอายุและคนพิการ มีค่าเฉลี่ย 4.27 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .450 รองลงมาด้าน บุคลากรต้อนรับสร้างบรรยากาศ มีค่าเฉลี่ย 4.23 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.504 รายการน้อยที่สุด การให้บริการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ย 3.93 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.980

ด้านพัฒนาศักยภาพในการดึงดูดเพื่อการท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ มีค่าเฉลี่ย 4.23 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .504 รองลงมาด้าน พัฒนาความหลากหลายของผลผลิตทางการเกษตรผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ย 4.20 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.610 รายการน้อยที่สุด สร้างความโดดเด่นทางการเกษตรอินทรีย์และองค์ความรู้เฉพาะเกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ย 4.00 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.910

3. ผลการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว สรุปการวิจัยพบว่า จากการวางแผนพัฒนา โดยการจัดประชุมทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ โดย

สมาชิกกลุ่มและกรรมการกลุ่ม ผู้นำชุมชนและตัวแทนจากเทศบาลเมืองสระแก้ว ได้แผนพัฒนา 3 แผน และแบ่งงานกันปฏิบัติการตามแผนโดยใช้เวลา 3 เดือน ได้ผลการพัฒนา โดยสรุป แผนที่ 1 แผนการเพิ่มความสามารถของสมาชิกในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 การอบรมการแปรรูปอาหาร ได้แก่ การแปรรูปกล้วยน้ำหว่านเป็นกล้วยม้วน การแปรรูปข้าวเกรียบจากผลิตผลทางการเกษตร เช่น มันม่วง มันแครอท พักข้าว เสาวรส และหน่อไม้ การแปรรูปพริกเป็นน้ำพริกแคบหมู กิจกรรมที่ 2 จัดการศึกษาดูงานการจัดการโฮมสเตย์ กิจกรรมที่ 3 การเพิ่มความสามารถในการขยายพันธุ์พืชพื้นบ้านเพื่อการพึ่งตนเอง โดยใช้พันธุ์พืชพื้นบ้านมากขึ้นแทนการซื้อจากร้านค้าด้วยการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกันจึงมีสมาชิกกลุ่มอย่างน้อย 4 ราย ได้ปลูกพืชผักให้มีความหลากหลายขึ้นในแปลงอย่างน้อย 3-7 ชนิด แผนที่ 2 แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมที่ 1 การปรับปรุงระบบน้ำให้มือน้ำเพียงพอและทั่วถึงในแปลง โดยต่อท่อจากสระน้ำของประธานกลุ่มเข้าเสริมปริมาณน้ำแก่แปลงสมาชิกด้วยงบประมาณจากโครงการวิจัย กิจกรรมที่ 2 การทำป้ายตำแหน่งและบอกเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้ป้ายติดบอกและป้ายกลุ่มจำนวน 10 ป้าย กิจกรรมที่ 3 การปรับปรุงห้องน้ำรองรับการท่องเที่ยว ได้ทาสีและซ่อมแซมต่อท่อน้ำใหม่ กิจกรรมที่ 4 การปรับปรุงสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว ได้พื้นสะอาดจอดรถได้สะดวก กิจกรรมที่ 5 จัดจุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์แก่นักท่องเที่ยวในสวนเกษตรที่ทางออกศาลาเอนกประสงค์ใกล้ลานจอดรถให้นักท่องเที่ยวซื้อสะดวกหลังเสร็จจากท่องเที่ยวในแปลงเกษตร และแผนที่ 3 แผนการจัดทำสื่อและฐานการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมที่ 1 การจัดทำใบความรู้เพื่อการท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์เป็นใบความรู้ 1 ชุดเพื่อแจกนักท่องเที่ยว เป็นข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์และฐานการเรียนรู้ กิจกรรมที่ 2 การจัดทำวัสดุอุปกรณ์และต้นพันธุ์เพื่อการฝึกปฏิบัติการปลูกพืชอินทรีย์ โดยใช้วัสดุดินและปุ๋ยที่เป็นสูตรของกลุ่มและจัดให้มีตะกร้าไม้ไผ่และพันธุ์พืชให้นักท่องเที่ยวฝึกการเพาะต้นไม้อย่างไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ 3 การพัฒนาฐานเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยให้เจ้าของแปลงเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ จำนวน 5 ฐาน ได้แก่ฐานที่ 1 ฐานกล้วยเบกน้า ที่สวนคุณรัตติยา ฐานที่ 2 ฐานพักข้าวชะลวย ที่สวนพ่อเนียน ฐานที่ 3 ฐานมะนาวอายุวัฒนะ ที่สวนบ้านวย ฐานที่ 4 ฐานดอกไม้ไล่แมลง ที่สวนป่าไผ่ ฐานการเรียนรู้ที่ 5 ฐานปฏิบัติการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ใช้โรงเรือนกลางของกลุ่ม ให้นักท่องเที่ยวฝึกการปรุงดิน การทำปุ๋ยอินทรีย์และการปลูกพืชที่ถักวิธีในตะกร้าที่ทำจากไม้ไผ่เพื่อลดการใช้ถุงพลาสติก และให้นำพืชที่ปลูกในตะกร้ากลับไปดูแลต่อบ้านและฝึกการแปรรูปข้าวเกรียบ และการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านคลองจาน มีแผนและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านคลองจานซึ่งตรงกับยุทธศาสตร์ชาติ ของคณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ 2560 ที่สรุปยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 ที่ได้รับความเห็นชอบ จากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2560 ว่าให้มีกระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ได้มีการจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนทั้งระดับชาติ และระดับจังหวัด โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้ง

ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา เกษตรกรและผู้บริโภค เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเพิ่มพื้นที่และจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่มสัดส่วนตลาดเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน นำไปสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทย เป็นผู้นำในระดับภูมิภาค ด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้าและการบริการเกษตรอินทรีย์ ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล” ต่อไปนอกจากนี้ แผนและการปฏิบัติการพัฒนาของกลุ่มยัง

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

1. การอภิปรายผลสภาพการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์และความต้องการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ชุมชนเมืองย้อย 12 บ้านคลองจาน รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นการบริหารงานกลุ่มมานาน 13 ปี เริ่มจากความต้องการของคนในชุมชนบ้านคลองจาน เทศบาลจึงจัดที่ดินสาธารณะให้เริ่มแรกเพื่อให้ชมรมผู้สูงอายุได้ใช้พักผ่อนพบปะกันและปลูกผักสวนครัวไว้บริโภค ภายหลังเทศบาลได้ขยายเพิ่มพื้นที่ให้และมีสนับสนุนจากโครงการ SML โดยหน่วยงานกองทัพให้เครื่องจักรของทหารมาปรับพื้นที่ให้ และมีการบริหารงานโดยจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ จนปัจจุบันมีพื้นที่โดยรวม 26 ไร่ ให้สมาชิกทำกินคนละ 1-2 แปลงหรือมากกว่าเพราะบางครอบครัวมีสมาชิกหลายคน เทศบาลได้ให้ใช้เป็นพื้นที่ทำกินต่อไปถึงรุ่นลูกหลานได้ ใน 1 แปลง มีเนื้อที่ 50 ตารางวา ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม 36 คน บริหารงานโดยคณะกรรมการกลุ่มที่ประกอบด้วยตำแหน่งประธาน รองประธานและเหรัญญิก เลขานุการผู้ประสานงาน และฝ่ายซ่อมบำรุง รวม 5 คน ที่ได้มาโดยการเลือกตั้ง อยู่ในตำแหน่งโดยไม่มีการกำหนดวาระ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม มีการประชุมกลุ่มทุกวันที่ 25 ของเดือน มีข้อตกลงของกลุ่มให้เก็บค่าบำรุงเป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและค่าซ่อมบำรุงแปลงละ 20 บาทต่อเดือน สมาชิกปลูกพืชด้วยตนเองได้ไม่จำกัดชนิดแต่ต้องใช้หลักการเกษตรอินทรีย์แต่ห้ามปลูกต้นไม้ใหญ่ให้มีความสามัคคีและเคารพสิทธิผู้อื่น มีการให้คะแนนผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมากเพื่อให้สิทธิประโยชน์จากกลุ่ม ผลผลิตที่เหลือก็นำไปขายในชุมชนและตลาดสีเขียวที่โรงพยาบาลพระยพราชเมืองสระแก้วและอรัญประเทศ และกลุ่มได้จัดให้มีโครงการออมวันละ 1 บาทเพื่อเป็นสวัสดิการและสร้างความมั่นคงแก่สมาชิกซึ่งคนในชุมชนก็เข้าร่วมออมได้ การบริหารกลุ่มดังกล่าวสอดคล้องกับ สุพจน์ บุญแรง (2552) ที่สรุปว่าเป้าหมายของเกษตรอินทรีย์ มุ่งให้เกิดลักษณะการพึ่งพาตนเองและก่อให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศโดย“เกษตรอินทรีย์เป็นการเกษตรที่ใช้หลักการพึ่งพิงสมดุลตามธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวมเพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดระบบนิเวศการเกษตรที่ยั่งยืนสามารถได้ผลผลิตที่ดีในสภาพแวดล้อมที่ได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องอย่างยั่งยืนผสมผสานระบบการเกษตรทุกระบบที่ส่งเสริมและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ เพื่อผลิตอาหารและปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีพที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค

2. ความต้องการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้ว พบว่า ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน มีความต้องการพัฒนาสวนเกษตรอินทรีย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ปรากฏว่า ชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน จังหวัดสระแก้วมีความต้องการจัดการท่องเที่ยวการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .318 และต้องการการเผยแพร่ผลผลิตและความรู้เกษตรอินทรีย์ที่กลุ่มสั่งสมมากกว่า 10 ปี สู้ผู้บริโภคและผู้สนใจที่จะเรียนรู้ผ่านการจัดการท่องเที่ยว ต้องการแปรรูปผลผลิตจากเกษตรอินทรีย์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทั้งเพื่อการบริโภคและการจำหน่ายแก่ผู้สนใจและนักท่องเที่ยว ต้องการมีป้ายบอกทางเป็นระยะๆ และป้ายแสดงเส้นทางเพื่อให้ผู้มาเยี่ยมชมเข้าถึงได้ง่าย ต้องการชุดลอบเก็บน้ำให้ลึกมากขึ้นหรือมีระบบเติมน้ำในบ่อเพื่อให้มีน้ำใช้เพาะปลูกได้ตลอดปีให้เพียงพอทุกแปลง และต้องการเพิ่มชนิดพันธุ์พืชที่ปลูกให้มีความหลากหลายมากขึ้นและกลายเป็นแหล่งพันธุ์หรือธนาคารพันธุ์พืชขยายแก่ชุมชนอื่นและไม่ต้องซื้อพันธุ์พืชจากตลาดต่อไป สอดคล้องกับ เทพกร ณ สงขลา (2554) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายให้อาสาสมัครท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อน และในแง่เกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการนำทรัพยากรและวัฒนธรรมเกษตรมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นความเป็นอยู่ของชุมชนชนบทมีรายได้เพิ่มขึ้น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตรในต่างประเทศให้ความหมายคล้ายคลึงกันว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือกิจกรรมที่ดำเนินการในฟาร์ม เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ บันทึกราย การศึกษาหรือเพื่อความสนุกสนานกิจกรรมในฟาร์ม ทั้งด้านการปศุสัตว์วัฒนธรรม การเก็บเกี่ยวหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่น่าสนใจที่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3. การอภิปรายผลการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมชุมชนเมืองย้อยที่ 12 บ้านคลองจาน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ที่ค้นพบว่า ในการวางแผนพัฒนาโดยการจัดประชุมทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ โดยสมาชิกกลุ่มและกรรมการกลุ่ม ผู้นำชุมชนและตัวแทนจากเทศบาลเมืองสระแก้ว ได้แผนพัฒนา 3 แผน ประกอบด้วย แผนที่ 1 แผนการเพิ่มความสามารถของสมาชิกในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ แผนที่ 2 แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และแผนที่ 3 แผนการจัดทำสื่อและฐานการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์แก่นักท่องเที่ยว และสร้างกิจกรรมตามแผน โดยการพัฒนาฐานเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ โดยให้เจ้าของแปลงเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ จำนวน 5 ฐาน ได้แก่ฐานที่ 1 ฐานกล้วยเบกนึ่ง ที่สวนคุณรัตติยา ฐานที่ 2 ฐานผักข้าวชะลอวัย ที่สวนพ่อเนียน ฐานที่ 3 ฐานมะนาวอายุวัฒนะ ที่สวนบ้านวย ฐานที่ 4 ฐานดอกไม้ไล่แมลง ที่สวนป่าไพ ฐานการเรียนรู้ที่ 5 ฐานปฏิบัติการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ใช้โรงเรือนกลางของกลุ่ม ให้นักท่องเที่ยวฝึกการปรุงดิน การทำปุ๋ยอินทรีย์และการปลูกพืชที่ถูกต้องในตะกร้าที่ทำจากไม้ไผ่เพื่อลดการใช้ถุงพลาสติก และให้นำพืชที่ปลูกในตะกร้ากลับไปปลูกดูแลต่อบ้านและฝึก

การแปรรูปข้าวเกรียบ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ อนุรักษ์ฯ ฉายแสงประทีป, 2557) การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และตัวเกษตรกร นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และสอดคล้องกับ นีออน ศรีสยอง (2552) ที่อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลักสามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในชุมชน ให้ผู้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนับว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตร ได้แก่ ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต และผลิตผลทางการเกษตร มีการบริการ เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การบริการนำเที่ยว ต้องเกี่ยวกับการเกษตรชนบท ตัวอย่าง เช่น ที่พักตามบ้าน (Home stay) และที่พักตามสวนเกษตรต่างๆ (Farm stay) ซึ่งสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557) ได้แบ่งตามขนาดของแหล่งท่องเที่ยวการเกษตรไว้ 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยว ขนาดใหญ่ (51 ไร่ ขึ้นไป) ขนาดกลาง (21-50ไร่) ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 20 ไร่) และสอดคล้องกับเกษณีย์ สัตตรัตน์ขจร (2550) ที่ให้ข้อสรุปว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร(Agrotourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นการนำทรัพยากรทางด้านการเกษตร เช่น สวนเกษตร การปลูกพืชสวนและฟาร์มปศุสัตว์ มาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมโดยนักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงามและพักผ่อนหย่อนใจเป็นการสร้างโอกาสและรายได้เสริมให้กับเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เกษตรนั้นๆ

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ชุมชนบ้านคลองจาน ควรเพิ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์และขยายพันธุ์พืชเกษตรอินทรีย์ให้หลากหลาย ไว้บริการนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ โดยยึดหลักการพัฒนาเศรษฐกิจแนวใหม่ (BCG Model) จะได้เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ที่ยั่งยืนโดยการบริหารจัดการโดยชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ หากการศึกษาในอนาคต ควรวิจัยพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ชุมชนบ้านคลองจานกับแหล่งท่องเที่ยวในด้านอื่นๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ ในพื้นที่ของเทศบาลเมืองสระแก้วและพื้นที่ใกล้เคียง

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). แผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2556 - 2559.
กรุงเทพฯ : ฝ่ายโรงพิมพ์ สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2559). แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). สืบค้น 27 กันยายน 2559, จาก
http://www.oae.go.th/download/journal/development_plan2559.pdf
- เกศณีย์ สัตตขจร. (2550). การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร :
กรณีศึกษาหมู่บ้านปางมะโอ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. การศึกษาอิสระปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณรงค์ คงมาก (2560). คู่มือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์. สืบค้น 4 มีนาคม 2560, จาก
www.clinictech.most.go.th.>online>organicnet.
- ณัฐพงษ์ ฉายแสงประทีป. (2557). รูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิง
เกษตร. *Veridian E-Journal*. 7(3), 310-321
- เทพกร ณ สงขลา. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการ
ใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชนชน: กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลาง จังหวัด
นครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์*. 6(2), 1-12.
- นืออน ศรีสมยง. (2552). การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ในชนบทและทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- มูลนิธิสายใยแผ่นดิน. (2559). ภาพรวมสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ไทย. สืบค้น 20 ธันวาคม 2560,
จาก <http://www.greenet.or.th/article/411>.
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน:
โครงการหลวงปางตะ. *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี*. 9(1), 19-35.
- ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชานีประศาสน์. (2547). ระเบียบวิธีการวิจัย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี
การพิมพ์.
- วิมลพรรณ อาภาเวทและ ฉันทนา ปาปัดถา. (2554). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาส์น.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557). คู่มือการ
ประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุพจน์ บุญแรง. (2552). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์. เชียงใหม่: คณะเทคโนโลยี
การเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

